

Тактико-стратегічний потенціал реактивних висловлень американських підлітків

Олег Олександрович Макаревич

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна
makarevoleg@ukr.net

Ключові слова: конфлікт, кооперація, конфронтація, комунікативна поведінка, комунікативна ситуація, тактика, стратегія

Key words: conflict, cooperation, confrontation, communicative behavior, communicative situation, tactics, strategy

Будь-яке спілкування визначається необхідністю досягнення комунікативної мети та регулювання поведінки адресата. Отже, мовець планує і буде свою комунікацію згідно певного плану, тобто стратегії. Концепція стратегії запозичена з галузі військового мистецтва. Вона означає набір інструментів та методів, необхідних для досягнення оратором комунікативних цілей або зміни моделі комунікативної поведінки адресата. **Об'єктом** дослідження є реактивні вирази як компонент комунікативної поведінки. **Предметом** дослідження є тактико-стратегічні характеристики реактивних висловлювань. **Метою** статті є виділення і аналіз провідних тактик та стратегій, що характерні обраній кооперативній, конфліктній або конфронтативній комунікативній поведінці у реактивних висловах підліткових персонажів американського кінодискурсу. Отримані результати дозволяють трактувати комунікативні цілі тинейджерів.

Збільшення кількості дискурсологічних досліджень, а також зростання актуальності вивчення кінодискурсу (Аругтонова, с. 137), призвело до звернення лінгвістів до кінофільмів, як одного із валідних джерел практичного матеріалу наукових розвідок. У даному дослідженні ми розглядаємо кінодискурс на основі визначення класичного дискурсу, тобто це зв'язний текст, що є вербальним компонентом фільму у сукупності з невербальними складовими – аудіовізуальним рядом цього фільму й іншими екстралінгвістичними факторами, значущими для смислової завершеності кінокартини (Djonov, с. 3–5).

Причинно-наслідковий зв'язок у фільмі визначається в основному діалогами персонажів, які викликають зміну подій, розкриваючи нам режисерський замисел. Безумовно, у художніх кінокартинах домінують іконічні знаки та стилізоване мовлення, що може викликати сумнів у валідності результатів дослідження, оскільки це не є живе мовлення, зафіксоване шляхом експерименту або спостереження (Djonov, с.3–5). Незважаючи на це, режисер, сценаристи та решта осіб, що докладають зусиль до створення кінокартини, у першу чергу намагаються зробити її успішною у кінопрокаті, залучити якомога більше глядачів. Досягнути цього можливо лише шляхом орієнтації на типову цільову аудиторію. У нашому випадку це американська підліткова спільнота. Саме тому, в процесі створення кінотекстів і образів героїв, орієнтація йде на якнайточніше відображення образів стереотипних американських підлітків з притаманними їм комунікативною поведінкою і уявленнями про світ (Djonov, с.35–40).

У даному дослідженні кінодискурс виступає не лише у ролі об'єкта, а й в якості матеріалу дослідження, що є досить поширеною практикою у сучасних лінгвістичних розвідках. Перевага надавалася американським художнім кінокартинам, що рефлектують мовлення американських підлітків. Саме цей жанр американського

кіномистецтва дозволяє досліджувати реакції американських підлітків у «польових умовах», тобто у типових для них ситуаціях спілкування.

У процесі прагматичного та когнітивного аналізу було залучено широкий дискурсивний контекст, який представлений у кінофільмі. Завдяки зверненню до «тексту зануреного у життя», де вербальний код поєднується із невербальними засобами, уможлиблюється опис і аналіз прагматичного і комунікативного потенціалу реактивних реплік американських підлітків, висвітлюється зв'язок одиниць мови із компонентами комунікативного акту.

У якості практичного матеріалу, вибірку склали дискурсивні фрагменти, що представляють собою суміжні пари (мінімальні діалоги) або секвенції діалогічного дискурсу загальним обсягом більш 4000 слів, розміщені у вільному доступі у глобальній мережі Інтернет. Оскільки адресатна репліка у значній мірі залежить і опирається на іллокутивну спрямованість та стратегічні наміри ініціатора мовлення, ініціальні та реактивні мовленнєві ходи знаходяться у тісній взаємодії одне з одним, як на фатичному, так і на ретичному рівнях. Отже, для знаходження необхідного релевантного діалогічного фрагмента у реальному тексті потрібне врахування всіх реплік, що складають мінімальну діалогічну єдність (Баранов, с. 84–99). У процесі дослідження відбувається залучення також ретроспективного та проспективного мовних матеріалів з метою покращення розуміння інтенцій мовців, усвідомлення контексту протікання комунікації.

Таким чином, кожен із відібраних нами дискурсивних фрагментів складається з мінімального набору складників: ініціальний дискурсивний хід (ІДХ); реактивний дискурсивний хід (РДХ); при необхідності інші елементи ретроспективного (РМК) і проспективного мовного контексту (ПМК).

Наприклад:

- *And by that, I assume you mean?* – РМК
- *The stable and self-perpetuating end stage...in the evolution of a plant community.* – РМК
- *Right.* – РМК
- *Why, what were you thinking?* – РМК
- ***The same. But I don't say it out loud lest someone get the wrong idea. I think you know innuendo is attached to everything these days.*** – ІДХ
- ***Innuendo? What...? Whatever do you mean?*** – РДХ
- *Rhiannon, Olive, go hit the books. They don't hit back. (Easy A)* – ПМК

Оскільки ми розглядаємо не ізольований кінотекст, а дискурсивні фрагменти, для визначення особливостей варіацій реактивної комунікативної поведінки американських підлітків слід залучати широкий позалінгвістичний контекст (O'Halloran, с. 2). Дискурсивний контекст з позамовними елементами дає змогу враховувати дані, які можуть мати вирішальне значення при визначенні пропозиційних та іллокутивних властивостей: соціальний статус, стать, раса, вік адресата й адресанта, залучених у ситуацію спілкування. (Wildfeuer, с. 3–15). Завдяки наявності значного масиву позамовних характеристик, та з метою полегшення подальшого статистичного етапу проведення дослідження, були складені паспортні дані кожного прикладу. Ці дані допомагають наочно спостерігати і розуміти фактори, які відображають лінгвопрагматичні особливості підліткового мовлення. Проілюструємо паспортні дані (Таблиця 1) діалогічної єдності що містить реактивну репліку підлітків на прикладі, отриманому шляхом безпосередньої цілеспрямованої вибірки з кінофільму *Easy A* (2010):

- *And by that, I assume you mean?* – ініціальний діалогічний хід

- *The stable and self-perpetuating end stage...in the evolution of a plant community.* – реактивний діалогічний хід.

Статусні та ситуативні характеристики адресанта й адресата	Адресант – білий чоловік середнього віку зі статусною роллю вчителя. Адресат – біла дівчина підліток, представниця середнього класу, навчається у звичайній школі.
Короткий контекст ситуації	Спілкуючись зі своєю подругою, дівчина не помічає що їхня розмова зацікавила вчителя, який вирішив поцікавитися причиною використання підлітками певної біологічної термінології.
Мотиви та потреби адресата	Базова потреба у визнанні і безпеці змушує дівчину йти на конфронтацію, оскільки вона не бажає ділитися дружніми секретами з дорослим-вчителем.
Комунікативна поведінка	Конфронтативна (зумовлена зазначеними вище мотивами)
Залучена стратегія	Презентація
Використані тактики	Ствердження
Іллокутивні характеристики реактивного висловлення	Асертив
Лексичні засоби реалізації у мовленні	Книжна лексика
Синтаксичні засоби	Відсутні
Морфологічні засоби	Відсутні
Фонетичні засоби	Відсутні
Екстралінгвістичні засоби	Інтоніяція, темп і ритм
Порушені максими Ввічливості та Кооперації	Максима якості (зміст реактивного повідомлення не відповідає дійсності)

Таблиця 1 Паспортні дані діалогічної єдності

Робота з аналізу і класифікації отриманого корпусу мовного матеріалу американського кінодискурсу відбувалася у декількох напрямках одночасно. Задля встановлення стратегій та тактик інтерактантів (Борисенко, с. 35) у різноманітних ситуаціях спілкування використовувалася наступні методи наукового дослідження: конверсаційний, когнітивний, інтенціональний, актомовленневий, прагматичний і дискурсивний аналіз. Використовуючи теоретичну літературу, ми співвідносили результати власного наукового аналізу з даними інших досліджень у межах методології сучасної дискурсивної лінгвопрагматики. Глобальний огляд типології обраної співрозмовниками комунікативної поведінки виявив, що відповідачі-підлітки надають перевагу кооперації у 512 розглянутих діалогічних єдностях (що становить 59 % від загального корпусу). Значно рідше мовці-тинейджери йдуть на конфронтацію – лише 263 діалогічні єдності або 30% від загальної кількості. На останньому місці по частотності знаходиться конфліктна комунікативна поведінка – підлітки-тинейджери обирають її у 97 досліджених діалогічних єдностях (19 % від всього аналізованого корпусу).

Шляхом методологічного аналізу діалогічних єдностей встановлювалися лінгвопрагматичні характеристики аналізованих реакцій, тактичне наповнення та

стратегічні характеристики реплік. Розгляд отриманого корпусу прикладів (872 діалогічні єдності) дозволив виявити особливості функціонування комунікативних стратегій і тактик у комунікативній поведінці американських підлітків.

Кооперативна комунікативна поведінка у реактивних репліках американських підлітків підпорядковується стратегіям конвенції та презентації. При цьому, домінуючою є презентаційна стратегія – займає лідерську позицію у 419 випадках (або 82% від усієї реалізації комунікативної співпраці). Конвенція (як методика відкритого керування поведінкою людей з метою досягнення певних цілей, що задовольняють обидві сторони) керувала подальшим розвитком бесіди у 93 розглянутих діалогічних єдностях, що склали 18% від всіх проаналізованих діалогічних єдностей.

Конвенціональна стратегія реалізуються у наступних тактичних ходах:

- тактика вибачення (50%): *This is foul. - I know. I am so...I'm really, really sorry.* (Easy A) – підліток намагається вибачитися перед вчителем використовуючи експресив **sorry** з підсилювальним модифікатором **really**;
- тактика подиву (25%): *- No. No, probably not. You know, it was just one of those weekends. - A whole weekend?* (Easy A) – здивування виражене односкладним реченням (мовленнєвий акт - експресив);
- тактика прохання (25%): *No big deal. We all do it. It's okay. - Dad, can you just shut the door, please?* (Easy A) - прохання виражене директивом.

Актуалізація презентаційної стратегії відбувається у таких тактиках, як:

- тактика запевнення (23%): *What's the rumor mill churning out these days? Anything interesting? - You know, not really. Not really. It's a little low on grist.* (Easy A) – підліток переконує матір що в його особистому житті немає проблем у формі комісів;
- тактика інструктування (8%): *...if you know what I mean. - You can use my room. Down the hall to the left.* (Easy A) – пояснення шляху до кімнати у формі директива;
- тактика констатації (8%): *Wait, you started the rumor? - Indirectly, I guess sort of.* (Easy A) – визнання своєї провини у поширенні пліток;
- тактика опису (31%): *Did you win a medal or something? - Not exactly. I used inappropriate language in English class.* (Easy A) – тинейджер описує негативну ситуацію, що призвела до покарання;
- тактика повідомлення (15%): *I'm hearing some rumors. - Well, those are true. I am considering becoming an existentialist.* (Easy A) – повідомлення виражене репрезентативом;
- тактика прохання (8%): *All right, now, honey, after we watch The Bucket List remember to cross "WatchThe Bucket List" off our bucket list. - Guys. I want you to know that if you hear I have chlamydia, that is totally false.* (Easy A) – прохання у формі директива;
- тактика ствердження (8%): *Olive, do we need to have the talk again? - No. It's just a thing that's going around.* (Easy A) – підліток заспокоює матір репрезентативом, що запевняє її у безпеці.

Випадки слідування конфронтативній комунікативній поведінці також були піддані ретельному лінгвістичному аналізу. У результаті було отримано наступні статистичні дані: конвенціональна та презентаційна комунікативні стратегії мають майже однакову частотність реалізації. Мовці-підлітки обирають презентаційну стратегію в якості координатора їхнього мовлення у 129 досліджених діалогічних єдностях (49,05 % від усієї кількості). У 134 розглянутих мікродіалогах (50,95 % досліджених діалогічних єдностей) перевага надається конвенціональній комунікативній стратегії.

Певне різноманіття зустрічається у варіаціях комунікативних тактик, якими реалізуються зазначені вище стратегії. Конвенціональна стратегія виражається у наступних комунікативних тактиках (кожна з яких застосована у рівнозначній кількості діалогічних єдностей):

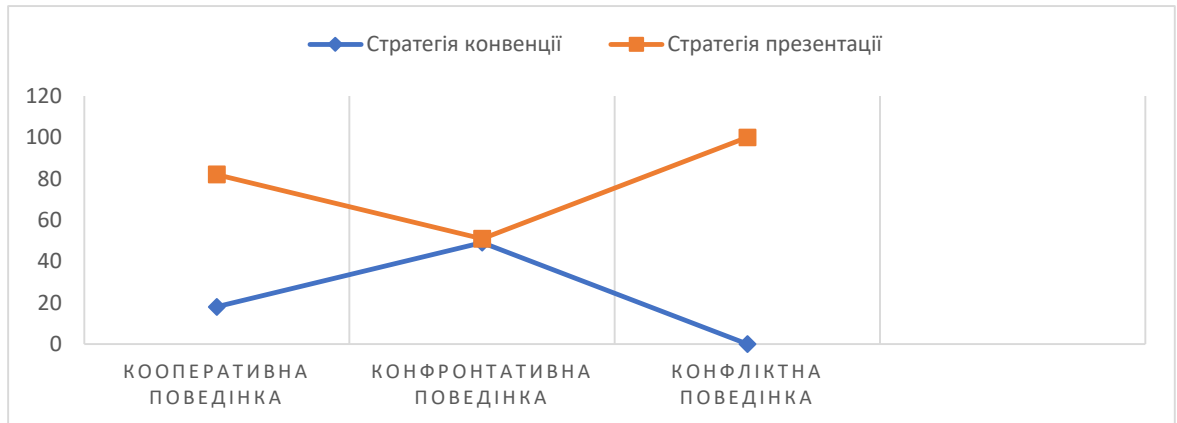
- рекомендації (25%): *Yeah, well, mine is...so I think we should just put this conversation to bed. - Fine, don't go camping with us. Just know I hate you, bitch. Go get your chocolate milk.* (Easy A) – рекомендація виражена директивом;
- поради (25%): *It's pathetic. - No offense, but you could probably learn something from me, Brando.* (Easy A) – підліток радить своєму однолітку прислухатися до його порад;
- прохання (25%): *Before I met Dad, I had incredibly low self-worth. - Do me a favor and just stuff this down my throat until I asphyxiate to death.* (Easy A) – у формі іронічного директиву, підліток прохає матір перестати розповідати про своє колишнє;
- ствердження (25%): *What do you think you're doing? Get to my office right now. - I can't, because I have a date with the guy I like and the rest of the school.* (Easy A) – репрезентатив, виражений розповідним реченням.

Стратегія презентації реалізуються трьома видами комунікативних ходів: запевнення, констатації та ствердження. Найчастіше вживається тактика ствердження: 50 % досліджених комунікативних ситуацій. Тактики запевнення і констатації вживаються у рівній мірі: по 25 % випадків застосування кожна.

У комунікативному конфлікті підлітки-відповідачі надають перевагу презентаційній стратегії (100 % з досліджених комунікативних конфліктів, тобто у 97 діалогічних єдностях). При цьому різноманіття застосовуваних комунікативних тактик доволі широке:

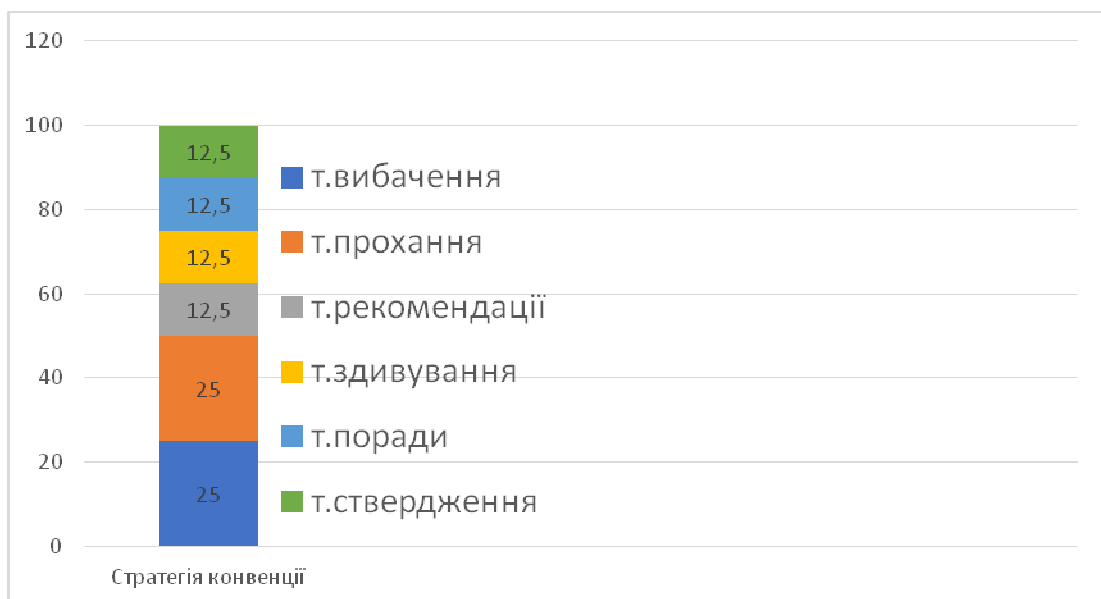
- тактика запевнення (17 % з розглянутих ситуацій спілкування з конфліктною реакцією): *Tell me. – Fine. We did it* (Easy A);
- тактика здивування (17%): *There's a higher power that will judge you for your indecency. – Tom Cruise?* (Easy A) - іронічний квесетив виражає здивування мовця-підлітка;
- тактика клятви (16 %): *I don't wanna know anything from you. - We are not friends anymore. We are officially over.* (Easy A)- клятва виражена комісивом;
- тактика констатації (34 %) *Seems as if someone's on a downward spiral. - Seems as if someone's practicing the mundane activities...* (Easy A) – вираження очевидного факту репрезентативом;
- тактика обурення (16 %) - *Perhaps you should embroider a red A on your wardrobe, abominable tramp. – Perhaps you should get a wardrobe, you abominable twat.* (Easy A) – експресив з включенням ненормативної лексики ілюструє обурливу реакцію тинейджера.

Таким чином, варіації реактивної комунікативної стратегії у подальшій організації мовлення залежить від обраної комунікативної поведінки. Як видно з Графіка 1, кооперативна комунікативна поведінка характеризується домінуванням презентаційної стратегії; конфронтаційна комунікативна поведінка поєднує в рівній мірі застосування як конвенціональної стратегії, так і презентаційної; конфліктна комунікативна поведінка орієнтується лише на презентаційну комунікативну стратегію.

Графік 1 Варіювання стратегічного наповнення реактивних реплік

Завдяки залученню елементів кількісної обробки даних (аналіз процентного співвідношення) були встановлені показники частотності досліджуваних явищ у загальному масиві даних. З візуальних даних, наведених у Графіку 2, очевидно, що найсильнішим тактичним потенціалом у реалізації стратегії конвенції володіють тактики вибачення та прохання.

Графік 2 Співвідношення тактичного потенціалу конвенціональної стратегії

Найактивнішу участь у реалізації стратегії презентації беруть тактики опису, констатації та запевнення. Візуальне співвідношення задіяних тактик відображено на Графіку 3.

Графік 3 Співвідношення тактичного потенціалу презентаційної стратегії

Висновки. Проведене дослідження виявило, що американські підлітки намагаються слідувати кооперативній поведінці у більшості своїх мовленнєвих реакцій. Вони обирають орієнтацію на комунікативний конфлікт або конфронтацію лише в окремих, не частотних випадках.

Стратегія презентації займає провідне місце у всіх типах комунікативної поведінки. Провідними комунікативними ходами що реалізують обрану стратегію у кооперативній поведінці підлітків є тактики запевнення, констатації та опису. Що дає змогу зробити висновок, що американські підлітки намагаються реагувати прямолінійно, не вдаючись до мовленнєвого маніпулювання чи наказових конструкцій.

Якщо комунікативний конфлікт є неминучим, американські підлітки у своїх реактивних репліках дотримуються лише стратегії презентації. Її головним завданням є позиціонування позитивного образу адресанта задля успішного продовження комунікації. Ця стратегія реалізується у мовленні тактиками констатації, запевнення та здивування.

Основною сферою застосування конвенціональної стратегії є комунікативна конфронтація. Це очевидно, бо саме конвенція є спробою дійти до комунікативної згоди і усунути дисбаланс у відносинах між комунікантами. У мовленні це досягається тактиками вибачення та прохання. У деяких випадках ці тактики поєднуються, що не дає змоги провести чітку межу між ними. Це означає, що американські тинейджери у своїх реакціях намагаються уникнути подальшого розвитку конфронтації та її переростання у комунікативний конфлікт.

Вищезазначене дозволяє підсумувати, що тактико-стратегічний потенціал реактивних реплік американських підлітків спрямований на послаблення протиріч між співбесідниками, створення позитивного образу в очах опонента та досягнення комунікативної мети, тобто спрямований на успішну комунікацію. Ключовим напрямком подальших досліджень є врахування та частотний аналіз впливу позалінгвістичних факторів на відбір реактивної комунікативної поведінки, пов'язаного з нею тактико-стратегічного потенціалу і безпосередніх мовних засобів, що беруть участь у їх актуалізації.

Література:

- АРУТЮНОВА, Н. Д (1990): Дискурс. In: *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия, с.136–137.
- БАРАНОВ, А.Н (1992): Иллокутивное вынуждение в структуре диалога. In: *Вопросы языкознания*, 2, с. 25–30.

- БОРИСЕНКО, Н. Д. (2015): Multidimensional discourse of British drama in linguistic research. In: *TESOL Ukraine: New Vistas of Research and Teaching: збірник наукових праць (англ.м.)*, с. 1–96. *Different Voices? Film and Text or Film as Text: Considering the Process of Film Adaptation from the Perspective of Discourse*. [Цитовано: 2017-10-11]. Доступно на: www.mhra.org.uk/pdf/wph-3-2.pdf
- DJONOV, E. – ZHAO, S. (2014): *Critical Multimodal Studies of Popular Discourse*. London: Routledge, p.3–7.
- O'HALLORAN, K. – SMITH B. (2012): *Multimodal Text Analysis*. [Цитовано: 2017-12-14]. Доступно на: www.researchgate.net/publication/277697428.
- WILDFEUER, J. – BATEMAN, J. (2016): *Film Text Analysis: New Perspectives on the Analysis of Filmic Meaning (Routledge Advances in Film Studies)*. New York: Routledge, p. 3–15.

Summary

Tactical and Strategic Potential of Reactive Statements of American Teenagers

Any kind of communication is determined by the need of a certain goal achievement and the recipient's behavior regulation. As a result, a speaker plans his speech according to a definite strategy. The concept of strategy is borrowed from a field of military art. It contains a set of tools and methods which are necessary so that a speaker's communicative goals can be achieved, or the speech-world model of a recipient can be changed.. The study deals with reactive expressions as components of the communicative strategy. The subject of research is pragmatic characteristics of reactive statements. Its aim is to single out and analyze the tactics and strategies used by the American teenagers in reactive remarks. The latter can be divided into cooperative and confrontational ones.